

О.А. Карпюк
*аспірантка кафедри економіки і менеджменту
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

ПОНЯТТЯ ОСВІТНЬОЇ ПОСЛУГИ ТА НАПРЯМИ РЕФОРМУВАННЯ РИНКУ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

В статті розкривається поняття освітньої послуги, її характерні риси, параметри, функції, елементи. Автором акцентовано увагу на напрямках реформування ринку освітніх послуг для забезпечення кадрового потенціалу України як основи розвитку економіки

Постановка проблеми. За останні десять років сфера послуг в економіці України завойовує все більш стійкі позиції. Це стосується насамперед і сфери освітніх послуг, про що свідчить динаміка обсягу реалізованих послуг в Україні. Проте, не зважаючи на позитивні тенденції розвитку, залишаються ряд невирішених проблем на теоретико-методологічному та емпіричному рівнях.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Необхідно наголосити на тому, що проблемам розвитку ринку освітніх послуг на регіональному рівні, диспропорціях, які виникають на регіональних ринках праці в наукових працях вітчизняних учених присвячено недостатньо уваги. Значний вклад у розв'язання цієї проблеми внесли Д.В. Бондаренко, В. Гриньова, О. Грішнова, Б.М. Данилишин, М.І. Долішній, О.В. Дубровка, І.С. Кочарян, В.І. Куценко, Г.С. Лопушняк, М.А. Мартинюк, І.Ю. Ходикіна, Р. Патора та інші, в роботах яких широко висвітлюються питання розвитку ринку освітніх послуг, її регіональний аспект, засади управління та напрями вдосконалення в сучасних умовах.

Метою нашого дослідження є з'ясування дефініції „освітня послуга”, її основних характеристик, параметрів, функцій, визначення характерних рис розвитку сучасного ринку освітніх послуг, а також обґрунтування шляхів

його вдосконалення в умовах входження України в єдиний європейський освітній простір та побудови в нашій державі інноваційної моделі розвитку.

Виклад основного матеріалу. Ринкові відносини, які складаються в сфері освітніх послуг, формують ряд проблем взаємодії між учасниками даного ринку. Насамперед це стосується поняття об'єкта взаємовідносин на даному ринку – освітньої послуги. Дана проблема пов'язана із тим, що в законодавчій базі України не передбачено трактування поняття „освітня послуга”, хоча зокрема в таких законах України як Закон України „Про вищу освіту”[1], та Закон України „Про освіту” [2] постійно згадується про право надання вищими навчальними закладами основної та додаткової освітньої послуги. Зокрема, в Законі України „Про вищу освіту” (ст.1) зазначено, що „освітня діяльність — діяльність, пов'язана з наданням послуг для здобуття вищої освіти, з видачею відповідного документа”. Крім того, в даній статті Закону наголошується, що „вища освіта здобувається особою у вищому навчальному закладі в результаті послідовного, системного та цілеспрямованого процесу засвоєння змісту навчання...”. Отже, логічно зробити висновок – вищий навчальний заклад здійснює продаж освітніх послуг (підкр.автором) на ринку освітніх послуг. Проте, залишається невирішеним питання дефініції „освітня послуга”.

Проаналізувавши різні наукові джерела літератури, можна зробити висновок, що погляди вчених у трактуванні поняття „освітня послуга” розподіляються у двох напрямках:

1. перший – розуміння освітньої послуги як процесу;
2. другий – як сукупності знань, умінь, навиків (табл.1).

Табл.1

Визначення поняття „освітня послуга” в різних літературних джерелах

<i>Освітня послуга як процес</i>	<i>Освітня послуга як сукупність знань, умінь, навиків</i>
Освітня послуга – акт (процес), за допомогою якого здійснюється поєднання людини, яка, набувають властивостей товару” [3, с.53].	Освітня послуга – система знань, інформації, умінь та навиків, які використовуються з метою задоволення багатогранних потреб людини, суспільства та держави [17]

<i>Продовження табл. 1</i>	
Освітня послуга – послуга, яка забезпечує отримання (або сприяє цьому) нової інформації, знань та навиків, вмінь і компетенцій” [14, с.82]	Освітня послуга – сукупність навчальної і наукової інформації, що передається студенту у вигляді системи знань та практичних навичок і вмінь, за умов успішного засвоєння якої студент отримує відповідну кваліфікацію, чи вчений ступінь [13, с.6]
Освітня послуга – це процес професійної підготовки (підвищення кваліфікації, перепідготовки) кадрів, необхідний для забезпечення їх працездатності, підтримки конкурентоспроможності та розвитку в постійно-мінливих ринкових умовах. Це процес збільшення інтелектуального капіталу [16]	Освітня послуга – система знань, інформації, умінь і навиків які використовуються з метою задоволення різноманітних освітніх потреб індивіда, суспільства, держави [14, с.78]
Освітня послуга як об’єкт громадянських прав є діяльністю, яка надається на платній основі, по задоволенню освітніх потреб людини, для здійснення якої необхідне її активна участь в якості того, хто навчається [11, с.54]	
Освітня (науково-освітня) послуга – обсяг навчальної і наукової інформації, що трансформується в процесі навчання в певний обсяг знань для задоволення освітньо-наукових потреб впродовж всього життя людини” [10, с.87]	

Для з’ясування правомірності існування даних напрямків трактування поняття, необхідно звернутися до з’ясування поняття „послуга”:

– Послуга – це діяльність, вигоди чи задоволення, що продаються окремо чи пропонуються разом із продажем товарів [4, с.85].

—Послуга – дії, вигоди чи засоби задоволення потреб, що пропонуються до продажу”; „Послуга – це будь-яка діяльність чи благо, яку одна сторона може запропонувати іншій” [5, с.53].

– Послуга – об’єкт продажу у вигляді дій, вигоди або задоволення потреб. Послуга представляє собою необмежену дію” [17]

З юридичної точки зору, послуги (включно і освітні послуги) можуть виступати тільки в якості об’єкта зобов’язуючих правовідносин, за яких один учасник (боржник) повинен здійснити на користь іншого учасника (кредитора) визначену дію або утриматися від такої дії, а кредитор має право вимагати від боржника виконання його обов’язків [11, с.57]. Таким чином, послуга як предмет зобов’язання може виступати тільки в її активній формі –

як дія. Отже, вважаємо за необхідне внесення змін до Закону України „Про освіту” у частині доповнення ст.1 визначення поняття освітньої послуги як діяльності по задоволенню освітніх потреб людини, для здійснення якої необхідна її активна участь в якості того, хто навчається.

Повертаючись до Закону України „Про вищу освіту”, необхідно зазначити, що освітня послуга, яка надається навчальними закладами, розмежовується на основну та додаткову (рис.1.1).

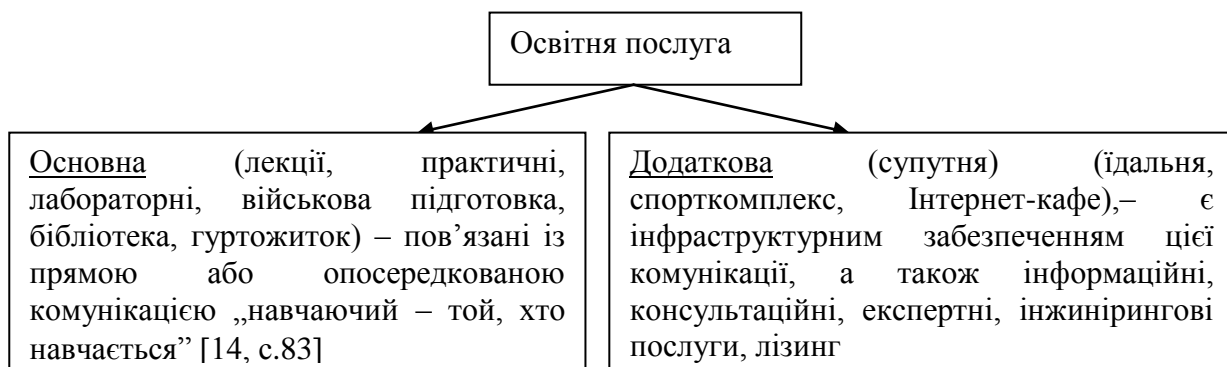

Рис.1.1. Види освітніх послуг

Виходячи із природи специфічних властивостей послуги, можна окремо виділити і характерні риси освітньої послуги:

- нематеріальність;
- висока вартість, оскільки це інтелектуальні послуги;
- невіддільність від суб’єкта, який їх надає;
- якість послуги неможливо оцінити наперед, порівняти можна тільки очікувані та здобуті вигоди;
- непостійність, неоднорідність якості, мінливість;
- неможливість збереження запасу, недовговічність освітньої послуги (необхідність супроводу освітньої послуги протягом всього життя);
- сезонність [4, с.88];
- вища трудомісткість в порівнянні із промисловим виробництвом;
- залежність прийнятності послуг від місця їх надання та територіального розміщення потенційних абітурієнтів;
- задоволення не тільки особистих, але й суспільних та державних інтересів (та інтересів роботодавців) [12, с.134];

— досить високий ступінь індивідуалізації послуги відповідно до вимог споживача;

— відстрочення виявлення результативності та залежність результатів від майбутньої роботи і життя випускника;

— наявні дві фази реалізації послуги: перша – освітній заклад надає свої послуги тим, хто навчається, друга – реалізація послуги конкретним споживачам на ринку праці;

— освітня послуга є цілісною – яку б тривалість і структуру не мала освітня послуга, вона є одиницею з властивістю внутрішньої неподільності. Це проявляється в тому, що ціноутворення освітньої послуги базується на цілому, якому завжди підпорядковані його частини (етапи, фази, аспекти) [3, с.58];

— сам процес надання послуги юридично не захищений (на відміну від сервісної сфери – патенти і авторські права на програми);

— невіддільність процесу виробництва та споживання освітніх послуг та інші.

Освітня послуга характеризується і певними **параметрами**. Так, на думку В. Александрова, найбільш суттєвими параметрами освітньої послуги є [3, с.54]:

- мета і кінцевий результат її надання;
- строк надання послуги;
- способи та методи (технології) її надання;
- технічні засоби та елементи її практичного забезпечення;
- якість освітньої послуги, її вимірювання та контроль за нею;
- вартість послуги.

Освітні послуги повинні відповідати певним **критеріям**. До найважливіших, на нашу думку, слід віднести: глибина, довготривалість підготовки, широта, ступінь фундаментальності, ступінь практичної орієнтації на вирішення проблем конкретних споживачів тощо.

В освітній послугі доцільно виділити **елементи** :

1. *Перший елемент* – той, хто надає освітню послугу (за формою власності) – державні або приватні навчальні заклади, юридичні або фізичні особи;

2. *Другий елемент* – отримувачі послуги – фізична особа або колектив, які одержують освітню послугу;

3. *Третій елемент* – система забезпечення освітніх послуг, до складу якої входить:

а) приміщення з необхідним обладнанням: столи (парти), комп'ютери, мультимедійні засоби, проекційні системи та ін.;

б) підручники, посібники та методичний матеріал;

в) програми, стандарти, плани, угоди, які визначають головні параметри освітньої послуги [3, с 54].

Освітні послуги, як і будь-які інші послуги виконують певні **функції**:

1. – економічна – забезпечення зростання рівня економічного розвитку країни;

2. – соціальна – відтворення людського капіталу;

3. – адаптивна – адаптація освіти і людини до нових можливостей навчання, перенавчання, підвищення кваліфікації.

Висновки і пропозиції. Обсяг освітніх послуг має тенденцію до зростання. Про це свідчить і статистичні дані щодо кількості студентів у вищих навчальних закладах України: темп приросту в порівнянні 1995 та 2000 роки склав 25,3%, а темп приросту в порівнянні 2000 та 2005 рік склав 40,3%. Розширюється не лише обсяг, але й асортимент. Проте в наш час ні за обсягом, ні за асортиментом, ні тим більше за якістю ринок освітніх послуг не може задовольнити потреби. А тому цей ринок потребує подальшого вдосконалення, яке має бути спрямоване на:

— розвиток освіти протягом усього життя для забезпечення можливості працевлаштування й достойних умов зайнятості;

— розширення доступу й рівних можливостей отримання освіти всіма працюючими;

- розвиток національних, регіональних і міжнародних систем кваліфікації, які забезпечують визнання раніше отриманих знань;
- посилення участі соціальних партнерів в організації та реалізації освіти і навчання;
- визнання відповідальності різних зацікавлених сторін у фінансуванні освіти; [7, с.34]
- гуманізацію освіти, що передбачає задоволення попиту кожного індивіда на освітні послуги певного обсягу змісту та якості з урахуванням кон'юнктури на ринку праці індивідуального рівня освіти, віку, соціального стану, зайнятості, місця проживання;
- підвищення ефективності освіти, що визначається якістю, швидкістю та економічністю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ЛІТЕРАТУРНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України „Про вищу освіту” (з доповненнями) // Відомості Верховної Ради. –2002. –№22
2. Закон України „Про освіту” // Відомості Верховної Ради. –2002. –№20
3. Александров В. Освітня послуга // Економіка України. —№8. –2006. – С 54-60
4. Василенко В.О., Ткаченко Т.І. Виробничий (операційний) менеджмент: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, виправл. і доп. / За редакцією В.О. Василенка. –Київ: Центр навчальної літератури, 2005. –532 с.
5. Герасимова С. Послуга як об'єкт маркетингової діяльності підприємства // Банківська справа. –2005. –№4. –С.53-59
6. Гэлловэй Лес. Операционный менеджмент. –СПб: Питер, 2001. – 320 с. (серия „Теория и практика менеджмента”)
7. Данилишин Б., Куценко В. Ринок освітніх послуг: основні тенденції та шляхи модернізації // Україна: аспекти праці. - 2005. - №8. - С.34-38

8. Котлер Ф., Армстронг Г., Сондерс Д., Вонг В. Основи маркетинга: Пер. с англ. –2-е Европ. Изд. –М.; СПб.; К.: Издателський дом „Вільямс”, 2001. –645 с.

9. Куценко В.І., Остафійчук Я.В. Трансформації соціальної сфери України: регіональний аспект: Монографія / За ред. С.І. Дорогунцова. – К.: Оріяни, 2005. –400 с.

10.Патора Р. Ринок освіти в системі кадрового забезпечення стратегічного розвитку країни / Національний університет „Львівська політехніка”. –Л.: Видавництво Національного університету „Львівська політехніка”, 2002. –336 с.

11.Пирожков С.І. Ринок освіти у глобальному вимірі: Європейський досвід для України // Стратегічна панорама. –№2. –2002. –С.25-28

12.Плахотнікова Л.О. Формування ринку освітніх послуг в Україні: стан і проблеми розвитку // Формування ринкових відносин в Україні. –№4(47). – 2005. –С.50-54

13.Пономаренко Т.М. Організаційно-економічний механізм регулювання сфери освітніх послуг в Україні у контексті євроінтеграційних процесів. – Автореф. на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі управління людськими ресурсами. –Київ, 2008. –23 с.

14.Романов А.А., Тихомирова Н.В. Проблемы исследования поведения потребителей на рынке образовательных услуг // Открытое образование – №3. –2006. –С.82-87

15.Щетинин В.П., Хроменко Н.А., Рябушкин Б.С. Экономика образования: Учебное пособие для студ. вузов, обуч. по пед. спец. / Российское педагогическое агентство. –М., 1998. –305 с.

16.http://vio.fio.ru/vio_21/cd_site/Articles/art_1_3.htm

17.<http://www.ugis.ru/uslug.htm>

Анотація. В статті розкривається поняття освітньої послуги, її характерні риси, параметри, функції, елементи. Автором акцентовано увагу на напрямках реформування ринку освітніх послуг для забезпечення кадрового потенціалу України як основи розвитку економіки.

Аннотация. В статье раскрывается определение образовательная услуга, её характерные черты, параметры, функции, элементы. Автором акцентировано внимание на направления реформирования рынка образовательных услуг для обеспечения кадрового потенциала Украины как основы развития экономики.

ЗАЯВКА
На участь у конференції
„Стратегія забезпечення сталого розвитку України”
20 травня 2008 р.. м.Київ

Прізвище, ім'я, по-батькові – Карпюк Ольга Анатоліївна

Науковий ступінь – (аспірант денної форми навчання)

Вчене звання –

Посада – асистент кафедри економіки і менеджменту Житомирського державного університету імені Івана Франка

Установа – Житомирський державний університет імені Івана Франка

Адреса (для листування) – 10009, м. Житомир, вул.Селецька 17, кв.21

Телефон – 80977578338, 8(0412) 337034

Факс –

E-mail – olya.karpyuk@mail.ru

Тема доповіді – *Поняття освітньої послуги та напрями реформування ринку освітніх послуг в Україні*

Співавтори –

Номер секції – 6(7)

Форма участі – доповідь